5. Колабораціонізм на тимчасово окупованих територіях: проблеми правової оцінки, гарантування прав і свобод та реінтеграції територій : монографія / М. А. Рубащенко, І. В. Яковюк, Н. В. Шульженко, О. В. Зайцев, С. О. Харитонов ; за наук. ред. М. А. Рубащенка ; Нац. фонд. дослідж. України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2024. 576 с.

6. Мовчан Р. О., Задоя К. П. «Воєнні» новели Кримінального кодексу України: законодавство, наука, практика : монографія / за заг. ред. Р. О. Мовчана. Київ : Видавництво «Норма права», 2026. 880 с.

Наумчук К.М.,
PhD, доцент кафедри права,
публічного управління та адміністрування
Державний університет «Житомирська Політехніка»

АНТИКОРУПЦІЙНІ ІНСТИТУЦІЇ ЯК СКЛАДОВА СУЧАСНОЇ ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Корупція є серйозним суспільним злом, що підриває державні інституції та суспільні відносини, шкодить політичній, економічній і управлінській системам. Попри проведення реформ після 2014 року, спричинених як внутрішніми трансформаціями, так і зовнішніми зобов'язаннями перед ЄС, рівень корупції в Україні залишається на високому рівні, що зумовлює актуальність подальшої боротьби з нею. Особливістю формування сучасної антикорупційної політики України є те, що це частина тривалого процесу становлення та розвитку національної правової політики. У перші роки після проголошення незалежності України наше нормативно-правове забезпечення було досить обмеженим, а його розбудова поступово формувалася в умовах трансформації державних інституцій та становлення національної системи законодавства. Важливим етапом стало прийняття спеціального антикорупційного законодавства та створення інституційних механізмів запобігання і протидії корупції. Значні зміни стали помітні після подій 2014 року, коли реформування антикорупційної сфери стало одним із пріоритетних напрямів державної політики та було пов'язане, зокрема, з європейською інтеграцією України.

Одним із ключових елементів сучасної правової політики України у сфері запобігання корупції є діяльність Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК), відповідальним за формування та впровадження антикорупційної політики в Україні. Створення НАЗК відбулось після Революції Гідності задля для боротьби з корупцією, а також з врахуванням вимог ЄС. НАЗК підзвітне Верховній Раді України та Кабінету Міністрів України. Основною задачею вищезазначеного органу є: аналіз рівня корупції в країні; розробка антикорупційної стратегії; підготовка звітів щодо реалізації стратегії; участь у розробці законів; моніторинг способу життя посадових осіб та залучення громадськості [2]. Таким чином, діяльність НАЗК зосереджена не лише на контрольні та превентивних механізмах, а й формуванні правових та інституційних засад сучасної антикорупційної політики держави.

Для ефективної антикорупційної політики в Україні НАЗК співпрацює з іншими держорганами, які згідно із законом розробляють та виконують відповідні програми. Це сприяє зміцненню довіри суспільства. В умовах війни НАЗК посилює антикорупційну співпрацю з ЄС. Заступник Голови НАЗК Андрій Вишневський на зустрічі з OLAF наголосив, що боротьба з корупцією та шахрайством є пріоритетом для досягнення стратегічних цілей України: перемоги, інтеграції в ЄС, ОЕСР та НАТО [6]. Отже, сучасна правова політика України у сфері протидії корупції формується не ізольовано, а з урахуванням міжнародних правових стандартів та євроінтеграційних зобов'язань держави.

Не варто залишати поза увагою, факт, що важливим напрямом реалізації сучасної правової політики у сфері протидії корупції є діяльність Національного антикорупційного бюро України (НАБУ), основним завданням якого є виявлення та розслідування корупційних кримінальних правопорушень, віднесених законом до його підслідності. НАБУ було створено у 2014 році Законом «Про Національне антикорупційне бюро України», воно разом із Законом «Про запобігання корупції» заклало основу нової антикорупційної системи. НАБУ - це центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом, що займається попередженням, виявленням, припиненням, розслідуванням та розкриттям корупційних злочинів, вчинених високопосадовцями, які можуть загрожувати національній безпеці. Його головна мета - ефективно протидіяти корупції на найвищому рівні [3]. Водночас ефективність антикорупційної правової політики залежить від узгодженої діяльності не окремого органу, а системи спеціалізованих інституцій, кожна з яких реалізує визначений законодавством напрям протидії корупції.

Наступною важливою ланкою цієї системи є Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП), діяльність якої забезпечує процесуальне керівництво та підтримання публічного обвинувачення у відповідних кримінальних провадженнях. Очолює САП керівник, який є заступником Генпрокурора та обирається через відкритий конкурс. САП наглядає за розслідуваннями НАБУ, підтримує обвинувачення в суді, представляє інтереси держави у корупційних справах та співпрацює на міжнародному рівні [4].

Не варто залишати поза увагою те, що окремим напрямом реалізації антикорупційної політики є розшук, виявлення та управління активами, одержаними злочинним шляхом, що забезпечується діяльністю Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами (АРМА). Хоча АРМА не проводить розслідувань, воно відіграє важливу роль в антикорупційній боротьбі. Агентство шукає активи за запитами слідчих, співпрацює з міжнародними організаціями, може оскаржувати незаконні рішення в суді та представляти інтереси України за кордоном у питаннях повернення активів. Створена за європейським зразком, АРМА є унікальним державним органом в Україні [5].

Завершальним елементом інституційного механізму є притягнення до відповідальності за корупційні кримінальні правопорушення яке покладається на спеціалізоване судочинство, що представлене Вищим антикорупційним судом. ВАКС здійснює правосуддя у справах про корупційні злочини, забезпечує дотримання прав у кримінальних провадженнях, контролює досудове розслідування, розглядає справи про необґрунтовані активи та санкції. Це постійно діючий вищий спеціалізований суд, що діє як перша та апеляційна інстанція у справах, розслідуваних НАБУ, аналізує судову практику та має юрисдикцію на всій території України. До суддів ВАКС висуваються суворі вимоги, що перевищують загальні вимоги до суддів [1].

Отже, формування та розвиток системи антикорупційних інституцій є важливою складовою сучасної правової політики України. Створення та функціонування НАЗК, НАБУ, САП, АРМА та ВАКС відображає поступовий перехід від переважно нормативного визначення антикорупційних заходів до формування цілісного інституційно-правового механізму їх реалізації. Їх діяльність не лише сприяє виявленню та притягненню до відповідальності корупціонерів, а й формує засади правової держави, відновлює довіру громадян до державних інституцій і є важливим чинником на шляху євроінтеграції України. В умовах збройної агресії та глобальних викликів антикорупційна система набуває особливого значення, оскільки гарантує цільове використання ресурсів, зміцнює національну безпеку та підтримує міжнародну довіру до України як партнера.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. “Про Вищий антикорупційний суд” Закон України від 7 червня 2018 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19#Text

2. “Про запобігання корупції”. Закон України від 14 жовтня 2014 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/1700-18/ed20141014#Text

3. “Про Національне антикорупційне бюро України” Закон України від 14 жовтня 2014 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text

4. “Про прокуратуру” Закон України від 14 жовтня 2014 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/ show/1697-18#Text

5. Агентство з розшуку та менеджменту активів . Основні напрямки діяльності. URL: https://arma.gov.ua/ areas-of-activi

6. НАЗК посилює антикорупційний напрям співпраці України з Європейським Союзом – А. Вишневський провів низку робочих зустрічей у Брюсселі. 25 листопада 2022 року. URL: https://nazk.gov.ua/uk/novyny/nazk-posylyuye-antykoruptsijnyj-napryam-spivpratsi-ukrayiny-z-yevropejskymsoyuzom-a-vyshnevskyj-proviv-nyzku-robochyh-zustrichej-u-bryusseli/

Нікітенко В. М.,
к.ю.н., доц.,
доцент кафедри правового забезпечення безпеки бізнесу,
Державний торговельно-економічний університет

СУДДЯ ЯК СПЕЦІАЛЬНИЙ СУБЄКТ ПІДРОБЛЕННЯ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Утвердження принципів справедливості й верховенства права, спрямованих на забезпечення захисту конституційних прав та свобод людини і громадянина, а також створення ефективної системи національного правосуддя, орієнтованого на європейські стандарти є одним із основних завдань сучасного суспільства.

Низкою міжнародно-правових документів, які втілені в Конституцію України та вітчизняні нормативні акти, закріплено право кожної особи на справедливий розгляд її справи неупередженим судом гарантоване. Справедливе судове рішення має бути підтверджено та обґрунтовано достовірними доказами, які відтворюють усі фактичні обставини чи події кримінального правопорушення.

Підроблення доказів у кримінальному провадженні посягає не лише на інтереси правосуддя, а й призводить до порушення закріплених Конституцією України (Розділ ІІ) та охоронюваних КК України (ст. 1) прав та свобод людини і громадянина.

Правосуддя, на думку дослідників, може бути ефективним лише за умови додержання законів як службовими особами та громадянами, що залучаються з передбачених процесуальним законодавством підстав до діяльності судів щодо здійснення правосуддя, так і самими суддями. На жаль, трапляються випадки, коли судді зловживають своїми правами, порушують одну з основних засад належного відправлення правосуддя – його законність [1, с. 5].

Серед спеціальних суб’єктів вчинення протиправних дій із доказами у різних формах судочинства (слідчий, прокурор, працівник підрозділу, який здійснює оперативно-розшукову діяльність, свідок, потерпілий, експерт, оцінювач майна, перекладач) дискусійним видається питання щодо віднесення судді до кола таких суб’єктів. Так, М. І. Мельниченко вважає, що «суб’єктом підроблення доказів у кримінальному провадженні доцільно визнавати тих осіб, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, процесуальне керівництво ним, а також захисника, оскільки саме ці особи здатні спричинити істотну шкоду порядку одержання належних та допустимих доказів у кримінальному провадженні» [2, с. 66-67]. Ми не можемо цілком погодитися із позицією цього науковця, оскільки після передачі матеріалів кримінального провадження до суду наявні у цих матеріалах докази, зокрема речові докази, в опечатаному виді передаються судді згідно із ч. 5 ст. 100 КПК України.

На нашу думку, суддя має можливість внести як до журналу судових засідань, так і у судові рішення недостовірні відомості, що по суті становить інтелектуальне підроблення. Потенційно суддя має необмежений доступ до матеріалів провадження (справи) та доказів, а при його зацікавленості у кінцевому результаті розгляду кримінального провадження, на наш погляд, здатний вчинити дії, пов’язані із протиправними діями із доказами, що призводить до прийняття ним незаконного й необґрунтованого рішення.